

KS. KRZYSZTOF KIEŁPIŃSKI

Akademia Jagiellońska w Toruniu

k.kielpinski28@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8168-2514>

POJĘCIA *CRIMEN PESSIMUM*, *DELICTA GRAVIORA*, *DELICTA RESERVATA* W KANONICZNYM PRAWIE KARNYM. ANALIZA HISTORYCZNOPRAWNA

Treść: Wstęp; 1. Pojęcie *crimen pessimum* w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.; 2. Termin *crimen pessimum* w instrukcji procesowej *Crimen sollicitationis* z 1922 r.; 3. *Delicta graviora* w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.; 3.1. *Delicta graviora* a kary *latae sententiae* zastrzeżone dla Stolicy Apostolskiej; 3.2. Użycie terminu *delicta graviora* w kanonach KPK z 1983 r.; 4. *Delicta graviora* w liście motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 r.; 4.1. Katalog *delicta graviora* w *Sacramentorum sanctitatis tutela*; 5. Działania Stolicy Apostolskiej w latach 2001–2010 w odniesieniu do katalogu *delicta graviora*; 6. *Delicta reservata* w dokumentach Stolicy Apostolskiej w latach 2010–2024; 6.1. Rozszerzenie katalogu *delicta reservata* w 2010 r.; 6.2. Dokumenty papieskie wydane w latach 2016–2019; 6.3. Nowelizacja 2021 r., a relacja do reformy Księgi VI KPK; Zakończenie

Wstęp

Kanoniczne prawo karne stanowi wewnętrzny system norm i zasad ustanowionych przez kościelny prawodawcę w celu ochrony porządku wspólnoty Kościoła, zarówno w wymiarze społecznym, jak i moralnym. Normy te koncentrują się na zabezpieczeniu dobra wspólnego Kościoła, integralności wiary, ważności i godziwości sprawowania sakramentów oraz przestrzeganiu obyczajów chrześcijańskich. Zasadniczy trzon kanonicznego prawa karnego został

ujęty w Księdze V Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., a następnie w Księdze VI Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., zatytułowanej *Sankcje w Kościele*. Ustawodawca kościelny, poza normami kodeksowymi, posługuje się również ustawodawstwem pozakodeksowym, w szczególności listami apostołskimi motu proprio, instrukcjami oraz normami specjalnymi, promulgowanymi w języku łacińskim. Kanoniczne prawo karne reguluje w ramach *ius proprium* m.in. następujące kwestie: pojęcie przestępstwa kościelnego, rodzaje sankcji, elementy strony przedmiotowej i podmiotowej czynu zabronionego, przedawnienie skargi karnej i kary, a także instytucje zwolnienia od kary i ustania kary.

Przedmiotem niniejszego opracowania są trzy terminy łacińskie, które odegrały istotną rolę w historycznym i dogmatycznym kształtowaniu katalogu przestępstw ciężkich w Kościele katolickim: *crimen pessimum*, *delicta graviora* oraz *delicta reservata*. Są to wyrażenia techniczne, używane do opisania szczególnie ciężkich naruszeń porządku prawnego Kościoła, zwłaszcza w wymiarze ochrony wiary, sakramentów oraz moralności. W literaturze polskiej i obcojęzycznej odnaleźć można opracowania dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z przestępstwami cięższymi (*delicta graviora*), zwłaszcza w kontekście wykorzystywania seksualnego małoletnich przez duchownych oraz ochrony sakramentów (Borek 2004; 2014b; 2019; Pighin 2008; 2022; Skonieczny 2017; Papale 2021; Akpoghiran 2019). Brakuje jednak w polskiej kanonistyce całościowego ujęcia relacji i ewolucji pojęć *crimen pessimum*, *delicta graviora* i *delicta reservata* na przestrzeni XX i XXI wieku. Niniejszy artykuł odwołuje się do analizy źródeł prawa – w szczególności dokumentów Stolicy Apostolskiej – oraz do doktryny kanonistycznej w perspektywie historycznoprawnej, ze szczególnym uwzględnieniem nowelizacji Księgi VI KPK z 2021 r., która weszła w życie 8 grudnia 2021 r. Analiza pozwala określić, w jaki sposób wymienione pojęcia kształtowały katalog przestępstw ciężkich i zastrzeżonych dla Stolicy Apostolskiej oraz jak ustawodawca kościelny łączył je z reżimem kar *latae sententiae*.

1. Pojęcie *crimen pessimum* w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. termin *crimen pessimum* nie występuje jako termin techniczny w żadnym z kanonów. W części szczególowej, obejmującej kanony 2314–2414 CIC/17, ustawodawca posługuje się innymi określeniami przestępstw, nie wprowadzając wyrażenia *crimen pessimum* jako kategorii normatywnej. Kanoniści komentujący Kodeks z 1917 r. przyjmowali rozmaite kryteria podziału przestępstw (Bączkowicz 1959, 349352). Jednym z istotnych kryteriów było zastrzeżenie określonych przestępstw kompetentnej władzy kościelnej w zakresie dyspensowania od kar, zwłaszcza od ekskomuniki *latae sententiae*. Zastrzeżenie to polegało na tym, że tylko Stolica Apostolska bądź inny wskazany organ mógł rozgrzeszyć z określonych cenzur lub zwolnić z kar, co stanowiło element systemu ochrony dóbr najwyższej rangi. Procedura zwolnienia z kar wymagała uwzględnienia szeregu czynników, takich jak: stopień szkodliwości czynu, skutki przestępstwa, poprawa sprawcy, a także naprawienie naruszonej sprawiedliwości oraz zgorzenia. Marian Myrcha wskazuje, że zwolnienie z kary mogło przybierać różne formy, a jego przesłanki były rozbudowane (Myrcha 1960, 520680).

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. nie występuje formalny podział na przestępstwa „ciężkie” i „najcięższe” w sensie użycia terminów *delicta graviora* czy *crimen pessimum*. Dariusz Borek zwraca uwagę na występujące w prawie kanonicznym terminy łacińskie opisujące przestępstwo: *crimen*, *delictum*, *scelus*, *flagitium*, *maleficium*, *peccatum publicum*. Ustawodawca kościelny zaczerpnął je z tradycji prawa rzymskiego. Choć różnią się one znaczeniowo, to w kontekście karnym najczęściej są używane zamiennie (Borek 2014a, 45). Franciszek Bączkowicz, analizując dawne ustawodawstwo, stwierdza, że pomiędzy terminami *delictum* a *crimen* w praktyce nie ma istotnej różnicy – pierwotnie *delictum* oznaczało przekroczenie ustawy zagrożonej lżejszą karą, zaś *crimen* czyn obwarowany surowszą sankcją. Ostatecznie obydwa były tłumaczone jako „przestępstwo” (Bączkowicz 1959, 349). Francesco Roberti, opracowując klasyfikację przestępstw, nie wyróżnia kategorii „przestępstw najcięższych” oraz

nie posługuje się terminem *crimen pessimum* (Roberti 1920, 3953). Podobnie Franz Wernz, chociaż dzieli przestępstwa według różnych kryteriów, nie wyodrębnia osobnej grupy przestępstw oznaczonych terminem *crimen pessimum* i nie tworzy ich formalnego katalogu (Wernz and Vidal 1951, 4953). Zbieżne stanowisko można odnaleźć u innych klasyków doktryny: Eduardo Regatillo, Matheus Conte a Coronata, Arthur Vermeersch, Joseph Creusen czy Ioannes Chelodi. Oznacza to, że choć sam termin *crimen pessimum* pojawił się w praktyce, to nie został zaimplementowany w Kodeksie z 1917 r. jako techniczne określenie określonej kategorii przestępstw.

2. Termin *crimen pessimum* w instrukcji procesowej *Crimen sollicitationis* z 1922 r.

Pojęcie *crimen pessimum* zostało wprowadzone jako termin techniczny w instrukcji *Crimen sollicitationis*, wydanej przez Święte Oficjum 9 czerwca 1922 r. Instrukcja ta zawierała normy proceduralne dotyczące postępowania w sprawach przestępstwa nakłaniania penitenta do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu przy spowiedzi, przy jej okazji bądź pod jej pretekstem (*sollicitatio ad turpia*). Naruszenie to dotyczyło samej świętości sakramentu pokuty, a tym samym uderzało w integralność posługi kapłańskiej. Już papież Pius X w *Ordo servandus in sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae* z 29 września 1908 r. określił katalog przestępstw zastrzeżonych dla Stolicy Apostolskiej, a rozpoznawanych przez Święte Oficjum. Do katalogu tego zaliczono m.in. przestępstwa przeciwko wierze (apostazję, herezję, schizmę), zabobon, magię, świętokradztwa związane z relikwiami, symonię, zapisanie się do sekty masońskiej, udział w obrzędach heretyckich, świadome oddanie dziecka do chrztu duchownemu niekatolickiemu, bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi oraz solicytację (OS 59108).

Dariusz Borek oraz Sebastián Terráneo wskazują, że instrukcja *Crimen sollicitationis* miała na celu dostosowanie norm do konstytucji Benedykta XIV *Sacramentum poenitentiae* i innych wcześniejszych regulacji do nowej sytuacji prawnej po promulgacji Kodeksu z 1917 r. (Borek 2019, 24; Terráneo 2022, 6970). Instrukcja szczegółowo

określała sposób postępowania w sytuacji popełnienia przestępstwa solicytacji; wielu autorów analizowało jej genezę oraz rozwój prac legislacyjnych (Loppacher 2017; Núñez González 1999, 128189; Lega 1901; Desmazières 2021). Termin *crimen pessimum* został wprowadzony do tekstów przygotowawczych przez Giuseppe Latiniego. Autor ten posłużył się wyrażeniem *crimen pessimum*, aby objąć nim solicytację i inne poważne przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu. Wskazywał on na potrzebę wykazania *delictum consummatum* poprzez specjalną procedurę kanoniczną, opartą na pośrednim dochodzeniu do pewności moralnej, obejmującą ocenę wiarygodności osoby denuncjującej oraz wnikliwą analizę życia i postępowania oskarżonego (Terráneo 2022, 88; Borek 2019, 24; Kiełpiński 2019, 124; Yanguas 1946, 431). Denuncjacje na tym polu uważano za szczególnie poważne. Instrukcja definiuje *crimen pessimum* następująco: *Hic intelligitur quodcumque obscenum factum externum, graviter peccaminosum, quomodocumque a clerico patratum vel attentatum cum persona propriae sexus* (CS). Pod pojęciem *crimen pessimum* rozumiano zatem każdy nieprzyzwoity czyn zewnętrzny, ciężko grzeszny, popełniony bądź usiłowany przez duchownego z osobą tej samej płci. Początkowo termin ten odnosił się przede wszystkim do solicytacji oraz czynów homoseksualnych duchownych. Aurelio Yanguas proponował rozszerzenie zakresu *crimen pessimum* również na inne ciężkie zachowania z obszaru szóstego przykazania, takie jak *bestialitas*, szeroko rozumiany „grzech sodomski” oraz wykorzystywanie małoletnich (Yanguas 1946, 428430). Zgodnie z interpretacją Dariusza Borka, celem instrukcji *Crimen sollicitationis* nie było zaprezentowanie pełnego systemu reakcji Kościoła na wszelkie naruszenia moralności seksualnej duchownych, lecz określenie specjalnej procedury karnej w sprawach związanych bezpośrednio lub pośrednio ze spowiedzią sakramentalną. Dokument nakazywał biskupom podejmowanie postępowania w sprawach *crimen pessimum*, obejmujących solicytację, homoseksualizm duchownych, *bestialitas* oraz wykorzystywanie seksualne małoletnich przez duchownych (Borek 2019, 25).

Instrukcja z 1922 r. została przedrukowana w 1962 r. celem udostępnienia jej ojcom Soboru Watykańskiego II. James Brundage

wskazuje, że użycie pojęcia *crimen pessimum* pozwoliło wyraźniej rozgraniczyć w praktyce sferę grzechu i sferę przestępstwa: tylko wybrane zachowania przeciwko szóstemu przykazaniu, o szczególnej ciężkości i skutkach, były ujmowane jako przestępstwa *crimen pessimum*, pozostałe natomiast pozostawały w obszarze moralności, poddawanej ocenie spowiedników lub specjalistów (Brundage 1997, 574575; Borek 2019, 24). Brendan Daly podkreśla, że typową sankcją za udowodnione przestępstwa z zakresu *crimen pessimum* było wydalenie ze stanu duchownego, a inne kary (w tym cenzury) stosowano relatywnie rzadziej (Daly 2020, 40). W przedrukowanej wersji z 1962 r. przewidywano wprost wydalenie ze stanu duchownego w razie udowodnienia przestępstwa pedofilii duchownego. John Beal, komentując dokument, zauważył, że biskupi dysponują skutecznym narzędziem walki z ciężkimi przestępstwami oraz że termin *crimen pessimum* uporządkował kwestie związane z ochroną sakramentu pokuty i moralności. Stworzenie katalogu czynów o charakterze przestępstw ułatwiało przeprowadzenie postępowania karnego (Beal 2007, 206).

W praktyce jednak pod wpływem klimatu posoborowego i postulatów „podejścia duszpasterskiego” wielu przełożonych kościelnych rezygnowało z zastosowania przewidzianych procedur karnych na rzecz działań o charakterze duszpasterskopsychologicznym – przenoszenia sprawców, odwoływania się do terapii i interwencji specjalistów – co przyniosło w dłuższej perspektywie poważne szkody dla wspólnoty Kościoła. Instrukcja *Crimen sollicitationis* obowiązywała do 30 kwietnia 2001 r. Miała moc ustawy, gdyż została zaaprobowana i zatwierdzona przez papieża, stojącego na czele Świętego Oficjum. Nie została uchylona przez Kodeks z 1983 r. (CIC/83, can. 6 §1, 2°), ani przez inne akty ogólne aż do czasu promulgacji *Sacramentorum sanctitatis tutela* (SST). Miała charakter norm specjalnych, integrujących przepisy procesowe w sprawach karnych zastrzeżonych dla tej dykasterii (CIC/83, can. 6 §1, 2°; 1402; PB 841912). Termin *crimen pessimum* zachowywał moc prawną do 30 kwietnia 2001 r., kiedy to został de facto zastąpiony przez nowy system pojęciowy oparty na terminie *delicta graviora*.

3. *Delicta graviora* w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r., promulgowany przez papieża Jana Pawła II 25 stycznia 1983 r., składa się z siedmiu ksiąg i 1752 kanonów, ogłoszonych w języku łacińskim. Księga VI, zatytułowana *Sankcje w Kościele*, w wersji sprzed reformy z 2021 r. obejmowała kanony 1311-1399, w tym tytuł III: *Przestępstwa i kary w szczególności* (CIC/83, can. 1364-1399). W tej strukturze termin *delicta graviora* nie został wprowadzony jako definicja legalna. Występuje natomiast w określonych kanonach, w kontekście opisowym jako odwołanie do „przestępstw ciężkich” albo do „ciężkości przestępstwa”.

3.1. *Delicta graviora* a kary *latae sententiae* zastrzeżone dla Stolicy Apostolskiej

Analiza systematyki Kodeksu z 1983 r. (w wersji sprzed nowelizacji z 2021 r.) pozwala wyróżnić grupę czynów, które – choć nie są wprost nazwane *delicta graviora* – de facto pełnią funkcję przestępstw ciężkich w rozumieniu tradycji kanonicznej. Chodzi o przestępstwa zagrożone karami *latae sententiae* zastrzeżonymi dla Stolicy Apostolskiej, w szczególności ekskomuniką. Do przestępstw takich należały m.in.: apostazja, herezja, schizma – kan. 1364 § 1, porzucenie lub profanacja konsekrowanych postaci eucharystycznych – kan. 1367, fizyczna napaść na papieża – kan. 1370 § 1, udzielenie święceń biskupich bez mandatu papieskiego – kan. 1382, bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi – kan. 1388 § 1, fałszywe oskarżenie o solicytację – kan. 1390 § 1, usiłowanie zawarcia małżeństwa przez duchownego objętego święceniami – kan. 1394 § 1. W wielu z tych przypadków nałożona kara miała charakter *latae sententiae*, a moc zwolnienia z niej była zastrzeżona dla Stolicy Apostolskiej, najczęściej – w zakresie faktycznej kompetencji – dla Kongregacji Nauki Wiary. Warto zaznaczyć, że kara *latae sententiae* jest karą, którą sprawca zaciąga automatycznie z samego faktu popełnienia przestępstwa, bez potrzeby dodatkowego wymiaru kary przez sędziego, chodzi przede wszystkim o ekskomunikę *latae sententiae* (np. za herezję, apostazję, schizmę, bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi, profanację Najświętszego Sakramentu czy udzielenie święceń biskupich bez mandatu papieskiego), w określonych przypadkach zwolnienie z tych

ekskomunik *latae sententiae* zostało zastrzeżone dla Stolicy Apostolskiej (w praktyce – dla Kongregacji Nauki Wiary bądź Penitencjarii Apostolskiej).

W tym kontekście pierwotne sformułowanie: „Ponadto warto podkreślić, że do zwolnienia z kary *latae sententiae* przy niektórych przestępstwach wymagana jest zgoda Stolicy Apostolskiej” należy rozumieć następująco: w określonych w prawie przypadkach władza zwolnienia z kary *latae sententiae* (zwłaszcza ekskomuniki) jest zastrzeżona dla Stolicy Apostolskiej; ordynariusz nie może skutecznie rozgrzeszyć z tych cenzur bez uprzedniego lub przynajmniej domyślnego upoważnienia Stolicy Apostolskiej, zgoda ta ma charakter prawny – jest to zastrzeżenie kompetencji do dyspensowania od kary (bądź do udzielania rozgrzeszenia z cenzury), a nie jedynie akt „konsultacji” lub uprzejmego zatwierdzenia. Zatem przestępstwa, do których dołączono kary *latae sententiae* zastrzeżone dla Stolicy Apostolskiej, mogą być kwalifikowane jako *delicta graviora* w sensie materialnym, nawet jeśli ustawodawca nie używa tego wyrażenia *expressis verbis*.

3.2. Użycie terminu *delicta graviora* w kanonach KPK z 1983 r.

W wersji Kodeksu z 1983 r. (sprzed reformy w 2021 r.) termin *delicta graviora* pojawiał się wprost w nielicznych kanonach. Użycie to ma charakter opisowy, a nie definicyjny. W kan. 1378 § 3 (sprzed nowelizacji) odnoszono się do usiłowania sprawowania Ofiary eucharystycznej lub udzielenia sakramentalnego rozgrzeszenia; karę należało wymierzyć „odpowiednio do ciężaru przestępstwa” (*pro delicti gravitate*). Termin ten wskazywał na szczególną wagę czynów przeciwko Eucharystii i pokucie. W kan. 1387 oraz 1388 § 1 ustawodawca przewidział możliwość wydalenia ze stanu duchownego za solicytację i bezpośrednią zdradę tajemnicy spowiedzi (Pawluk 1990, 143; Calabrese 2006, 302303; Syryjczyk 2003, 126). Doktryna jednoznacznie klasyfikuje tego rodzaju czyny jako przestępstwa szczególnie ciężkie, które w systematyce pozakodeksowej zostaną później wyraźnie oznaczone jako *delicta graviora*. Podsumowując, w Kodeksie z 1983 r. termin *delicta graviora* nie pełni funkcji definicji legalnej

ani nie wyznacza samodzielnie formalnego katalogu przestępstw ciężkich. Katalog taki w praktyce wynika z połączenia trzech elementów: wysokiej rangi dobra prawnego (wiara, sakramenty, szczególnie moralność w obszarze szóstego przykazania), zastosowania kar *latae sententiae*, w szczególności ekskomuniki, zastrzeżenia kompetencji do zwolnienia z kary dla Stolicy Apostolskiej. Brak formalnego, enumeratywnego katalogu *delicta graviora* w samym Kodeksie z 1983 r. stał się jednym z motywów późniejszych norm szczególnych, w szczególności *Sacramentorum sanctitatis tutela*.

4. *Delicta graviora* w liście motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 r.

List apostolski motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 r. (SST) stanowi punkt zwrotny w rozwoju systematyki przestępstw ciężkich w prawie kanonicznym. Dokument deroguje wprost instrukcję *Crimen sollicitationis* z 1922 r. oraz jej przedruk z 1962 r. w zakresie norm szczególnych dotyczących wyznaczonych przestępstw, ustanawia *Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, czyli normy o przestępstwach cięższych (*delicta graviora*) zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary, zobowiązuje Kongregację Nauki Wiary do opracowania katalogu przestępstw najcięższych, odrębnego od dotychczasowego systemu związanego jedynie z karami *latae sententiae*. Normy substancjalne i proceduralne zostały promulgowane wraz z motu proprio, choć początkowo ich treść nie była szeroko publikowana (Woestman 2003, 313314; Borek 2019, 31). Dopiero w 2003 r. opublikowano tekst łaciński, co umożliwiło pełniejszą recepcję doktrynalną. Adresatami norm byli ordynariusze Kościoła łacińskiego oraz hierarchowie katolickich Kościołów wschodnich. Analiza lingwistyczna SST i towarzyszących mu norm pokazuje, że termin *delicta graviora* służy jednoznacznie do oznaczenia wyodrębnionej kategorii przestępstw, zastrzeżonych dla kompetencji Kongregacji Nauki Wiary. Co istotne, ustawodawca nawiązuje do tradycji historycznej, ale nie posługuje się już terminem *crimen pessimum*, który był związany z wcześniejszym systemem norm.

4.1. Katalog *delicta graviora* w *Sacramentorum sanctitatis tutela*

Normy wykonawcze do SST wyznaczają katalog przestępstw cięższych, podzielony na dwie zasadnicze grupy: przestępstwa przeciwko sakramentowi Eucharystii: zabieranie lub przechowywanie w celu świętokradczym albo porzucenie konsekrowanych postaci eucharystycznych, usiłowanie lub symulowanie czynności liturgicznej Ofiary eucharystycznej, koncelebracja Eucharystii z szafarzami wspólnot kościelnych niemających sukcesji apostołskiej i nieuznających sakramentalności święceń, konsekracja jednej postaci eucharystycznej bez drugiej w czasie celebracji albo konsekracja obydwu postaci poza Ofiarą eucharystyczną *in sacrilegum finem* (ECDF). Przestępstwa przeciwko sakramentowi pokuty oraz przeciwko obyczajom: rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, solicytacja do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu przy spowiedzi, przy jej okazji lub pod jej pretekstem, jeżeli ma ona na celu grzech z tym samym spowiednikiem, bezpośrednie naruszenie tajemnicy sakramentalnej, przestępstwa w zakresie obyczajów polegające na wykorzystaniu seksualnym małoletnich przez duchownych (ECDF). Nowością w stosunku do Kodeksu z 1983 r. było powiązanie pojęcia *delicta graviora* z enumeratywnym katalogiem przestępstw ciężkich, a nie tylko z określonym rodzajem sankcji (ekskomuniką *latae sententiae*). *Delicta graviora* zostają zatem zdefiniowane materialnie poprzez przedmiot ochrony (Eucharystia, pokuta, ochrona małoletnich) i formalnie poprzez zastrzeżenie kompetencji do prowadzenia procesu i wymierzania kar dla Kongregacji Nauki Wiary. Warto odnotować, że w SST 2001 nie opracowano osobnego katalogu przestępstw ciężkich przeciwko wierze, mimo że część z nich już wtedy – na mocy Kodeksu – była sankcjonowana ekskomuniką *latae sententiae*, nierzadko zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej (herezja, apostazja, schizma).

Decyzję o skupieniu się na obszarach sakramentów oraz moralności, zwłaszcza w zakresie wykorzystywania małoletnich, należy odczytywać w kluczu odpowiadania na szczególnie palące problemy Kościoła powszechnego. Nie wiadomo, dlaczego przemilczano tę kwestię i nie stworzono katalogu przestępstw ciężkich przeciwko

wierze. Brak odrębnego katalogu *delicta graviora contra fidem* w 2001 r. trudno uznać za rozwiązanie w pełni konsekwentne, choć można domniemywać, że uznano istniejącą ochronę wiary w Kodeksie z 1983 r. za wystarczającą oraz że priorytetowo potraktowano kwestie sakramentów i obyczajów.

5. Działania Stolicy Apostolskiej w latach 2001–2010 w odniesieniu do katalogu *delicta graviora*

W okresie 2001–2010 Stolica Apostolska za pośrednictwem Kongregacji Nauki Wiary rozwijała i doprecyzowywała systematykę *delicta graviora*. Papież Jan Paweł II 7 listopada 2002 r. udzielił Kongregacji upoważnienia do uchylania przedawnienia skargi karnej w indywidualnych sprawach na podstawie umotywowanych próśb ordynariuszy (Pighin 2008, 616618). Był to istotny krok w kierunku wzmocnienia ochrony ofiar, zwłaszcza w przypadkach ujawnianych po wielu latach. W 2003 r. rozszerzono katalog *delicta graviora* o pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi oraz przyznano Kongregacji kompetencję do wydalenia oskarżonych *ex officio*, a także do sanowania wad formalnych postępowań prowadzonych w niższych instancjach (Llobell 2012, 169171). W tym samym okresie rozwinięto także środki odwoławcze: rekurs od decyzji Kongregacji był rozpatrywany przez tzw. Feria IV tejże dykasterii, przy czym papież Benedykt XVI 6 maja 2005 r. potwierdził dotychczasową praktykę (Borek 2019, 36). W obszarze przestępstw przeciwko obyczajom, w szczególności nadużyć seksualnych wobec małoletnich, Kongregacja Nauki Wiary odnotowała między rokiem 2001 a 2010 przekazanie ok. 3000 spraw dotyczących czynów popełnionych przez duchownych w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat (Scicluna 2005, 279301; Borek 2019, 36). W praktyce doprecyzowano pojęcia pedofilii (nadużycia wobec dzieci do ok. 13. roku życia) oraz efebofilii (nadużycia wobec nieletnich w wieku 14-17 lat) i wskazano, że zakres ochrony obejmuje małoletnich do ukończenia 18. roku życia (Wytrwał 2009, 233235; Versaldi 2002, 5061; Parolari 2012, 6777). W tym czasie katalog *delicta graviora* ewoluował pod względem zakresu przedmiotowego, co znalazło konsekwentny wyraz w znowelizowanych normach z 2010 r., określanych już jako *delicta reservata*.

6. *Delicta reservata* w dokumentach Stolicy Apostolskiej w latach 2010–2024

Pojęcie *delicta reservata* pojawiło się wyraźnie w znowelizowanych normach *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* z 21 maja 2010 r., zatwierdzonych przez Benedykta XVI (NGD 419430). Termin ten pojawia się w art. 1 § 3 i wskazuje, że określone przestępstwa cięższe pozostają zastrzeżone dla kompetencji Kongregacji Nauki Wiary. Należy zwrócić uwagę na różnicę terminologiczną: *delicta graviora* – określenie wskazujące na ciężar (jakość) przestępstwa, *delicta reservata* – określenie podkreślające fakt zastrzeżenia kompetencji do sądzenia tych przestępstw dla określonej dykasterii (Kongregacji Nauki Wiary, następnie Dykasterii Nauki Wiary). Określenie *delicta reservata* ma więc charakter relacyjny – nie oznacza odrębnej kategorii materialnej, lecz wskazuje na reżim kompetencyjny. W doktrynie używa się (m.in. Dariusz Borek) tego pojęcia także jako technicznej nazwy własnej znowelizowanych norm z 2010 r., w celu podkreślenia różnicy względem regulacji z 2001 r. (Borek 2019, 40).

6.1. Rozszerzenie katalogu *delicta reservata* w 2010 r.

Nowelizacja z 2010 r. rozszerzyła katalog przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary (NGD 420423). Przestępstwa przeciwko wierze (dodano do katalogu przestępstwa herezję, schizmę i apostazję) jako *delicta reservata*, przy zachowaniu kompetencji ordynariusza do prowadzenia postępowań w typowych przypadkach. Zastrzeżenie dla Kongregacji dotyczy zwłaszcza spraw o szczególnej wadze lub zasięgu eklezjalnym. Przestępstwa przeciwko Eucharystii – zwiększono liczbę typów czynów zabronionych z czterech do pięciu, rozróżniając wyraźnie usiłowanie i symulację sprawowania Mszy św. Wprowadzono staranniejszą redakcję przestępstwa konsekracji *in sacrilegum finem*, zarówno jednej postaci, jak i obu, w czasie lub poza Ofiarą eucharystyczną (NGD 420423; Borek 2019, 3942). Przestępstwa przeciwko sakramentowi pokuty – rozszerzono liczbę przestępstw z trzech do sześciu, obejmując: pośrednią zdradę tajemnicy spowiedzi, usiłowanie rozgrzeszenia i symulowanie rozgrzeszenia, nagrywanie tego, co mówi spowiednik lub penitent podczas spowiedzi prawdziwej

lub fałszywej przy użyciu jakiegokolwiek urządzenia technicznego, rozpowszechnianie takich treści przy użyciu środków społecznego przekazu (BNGD 26). Przepięstwa przeciwko moralności – doprecyzowano przestęstwo wykorzystywania seksualnego małoletnich, zrównano z małoletnimi „osoby bezradne”, a także wyraźnie dodano przestęstwo posiadania, rozpowszechniania i produkcji pornografii dziecięcej (Borek 2019, 3942; Cucci and Zollner 2010, 23; Scicluna 2005, 283). W części procesowej podkreślono, że Kongregacja Nauki Wiary posiada własny trybunał – Najwyższy Trybunał Apostolski – a przestęstwa *delicta reservata* ulegają przedawnieniu co do zasady po dwudziestu latach, przy czym Kongregacja może w poszczególnych przypadkach uchylić przedawnienie (NGD 425428).

6.2. Dokumenty papieskie wydane w latach 2016–2019

Katalog *delicta reservata* wywierał wpływ na dalszą legislację papieską. Papież Franciszek w liście motu proprio *Come una madre amorevole* z 4 czerwca 2016 r. wprowadził normy umożliwiające usunięcie z urzędu biskupów, osób z nimi zrównanych oraz przełożonych wyższych instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim, w przypadku poważnych zaniedbań w sprawowaniu urzędu, zwłaszcza w kontekście przestępstw seksualnych przeciwko małoletnim i osobom bezradnym (CUMA 3436; Kiełpiński 2023b; Borek 2019, 45). List motu proprio *Vos estis lux mundi* z 7 maja 2019 r. wprowadził dalsze doprecyzowania definicji legalnych dotyczących czynów z obszaru *delicta reservata* w zakresie moralności. Zdefiniowano tam m.in. zachowania przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełniane z użyciem przemocy, groźby lub nadużycia władzy, jak również czyny seksualne wobec małoletnich i osób bezradnych oraz produkcję, przechowywanie i rozpowszechnianie pornografii dziecięcej (VELM 6; Dohnalik 2023).

6.3. Nowelizacja 2021 r. a relacja do reformy Księgi VI KPK

Kolejna nowelizacja norm *de delictis reservatis* została dokonana 11 października 2021 r. (CDF 2021) i odwołuje się ona do pojęcia *delicta reservata*. W art. 1 § 3 potwierdzono, że określony katalog przestępstw

pozostaje zarezerwowany dla Dykasterii Nauki Wiary. Zmiany norm z 2021 r. mają w przeważającej mierze charakter redakcyjny i techniczny. Katalog przestępstw *delicta reservata* nie uległ istotnemu rozszerzeniu ani zawężeniu. W obszarze przestępstw przeciwko wierze oraz przeciwko sakramentom Eucharystii i pokuty zachowano dotychczasowe rozwiązania. Jedyna istotna modyfikacja dotyczyła przestępstwa usiłowania udzielenia kobiecie święceń kapłańskich – przypominano obowiązujące już sankcje karne za ten czyn (Kiełpiński 2023a, 449454). Kluczowe znaczenie ma natomiast równoległa reforma Księgi VI KPK dokonana konstytucją apostolską *Pascite gregem Dei* z 23 maja 2021 r. (PGD) i obowiązująca od 8 grudnia 2021 r. (CIC/21). Reforma systematyzuje na nowo katalog przestępstw i kar, obejmując w kanonach 13641399 wszystkie ważniejsze typy czynów penalizowanych dotychczas także w dokumentach pozakodeksowych, integruje do części kodeksowej m.in. zasadniczy katalog *delicta graviora* i *delicta reservata*, nie wprowadza jednak definicji legalnej.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza trzech terminów – *crimen pessimum*, *delicta graviora* i *delicta reservata* – pozwala sformułować następujące wnioski dogmatycznoprawne i historyczne. Termin *crimen pessimum* pojawił się jako techniczne określenie w instrukcji *Crimen sollicitationis* z 1922 r., w obszarze przestępstw związanych z sakramentem pokuty i szerzej, z moralnością seksualną duchownych. Obejmował początkowo solicytację i czyny homoseksualne duchownych z osobami tej samej płci, a w doktrynie został rozszerzony także na inne poważne przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, w tym wykorzystanie seksualne małoletnich. Zwrot *crimen pessimum* przez wiele dziesięcioleci wyznaczał praktyczny katalog przestępstw najcięższych w sferze moralnej i był powiązany z osądem zastrzeżonym dla Świętego Oficjum. Formalnie obowiązywał do 30 kwietnia 2001 r. W Kodeksie z 1983 r. przestępstwa *delicta graviora* nie zostały zdefiniowane legalnie ani nie wyznaczono formalnego katalogu tych przestępstw. Funkcję tę pełnił raczej splot trzech elementów: ochrona dóbr najwyższej rangi (wiara, sakramenty, moralność), stosowanie

kar *latae sententiae* (zwłaszcza ekskomunik zastrzeżonych dla Stolicy Apostolskiej) oraz powiązanie z kompetencją określonych dykasterii.

Pojęcie *delicta graviora* w sensie technicznym i z własnym katalogiem zostało wprowadzone dopiero przez *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2001 r. Dokument ten przełomowo wyznaczył enumeratywny katalog najcięższych przestępstw przeciwko Eucharystii, pokucie i moralności, zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary, zastępując dotychczasową praktykę opartą na terminie *crimen pessimum*.

Nowelizacja norm z 2010 r. wprowadziła pojęcie *delicta reservata*, podkreślając aspekt kompetencyjny: są to przestępstwa cięższe zarezerwowane do rozstrzygnięcia przez Kongregację (obecnie Dykasterię) Nauki Wiary. Termin ten nie oznacza innej kategorii materialnej niż *delicta graviora*, lecz wskazuje, iż chodzi o przestępstwa ciężkie, których osąd i dyspensowanie od kar pozostaje zastrzeżone dla jednej dykasterii. W polskiej kanonistyce szczegółowo tę problematykę rozwija m.in. Dariusz Borek.

Reforma Księgi VI KPK z 2021 r. dokonała systematyzacji i konsolidacji kanonicznego prawa karnego, włączając do kodeksowego korpusu liczne typy przestępstw wcześniej regulowanych w normach szczególnych, w tym znaczną część katalogu *delicta graviora* / *delicta reservata*. Mimo to: ustawodawca nie wprowadził definicji legalnej „przestępstwa ciężkiego” (*delicta graviora*), utrzymano w mocy pozakodeksowe normy Stolicy Apostolskiej dotyczące przestępstw zastrzeżonych dla Dykasterii Nauki Wiary, które nadal stanowią *lex specialis*, system *delicta reservata* pozostał spójny z kodeksową częścią karną, zachowując swoją funkcję w zakresie kompetencji i procedury. Analiza wykazuje niekonsekwencje w tłumaczeniu terminu *delicta graviora* na język polski – bywa on oddawany zarówno jako „przestępstwa cięższe”, jak i „przestępstwa najcięższe”. Brak definicji legalnej oraz rozbieżności translacyjne utrudniają precyzyjne kategoryzowanie tych przestępstw w nauce prawa kanonicznego. Podobnie, choć termin *crimen pessimum* stosowano historycznie równolegle z *delicta graviora*, relacja między nimi nie została w ustawodawstwie jasno określona.

Z perspektywy historycznoprawnej należy wysoko ocenić wysiłki ustawodawcze Stolicy Apostolskiej w XX i XXI w. – zarówno na poziomie Kodeksów, jak i norm szczególnych – zmierzające do adekwatnej reakcji na poważne naruszenia porządku kościelnego, zwłaszcza w obszarze nadużyć seksualnych wobec małoletnich, ochrony sakramentów i wiary. Jednocześnie doświadczenia historyczne wskazują, że skuteczność tych norm zależy nie tylko od jakości legislacji, lecz także od konsekwentnego stosowania sankcji karnych przez przełożonych kościelnych, zamiast zastępowania ich wyłącznie działaniami o charakterze duszpasterskim lub psychologicznym. Celem artykułu było ukazanie rozwoju pojęć *crimen pessimum*, *delicta graviora* i *delicta reservata* w perspektywie historycznoprawnej oraz ich wpływu na kształtowanie katalogu przestępstw ciężkich w kanonicznym prawie karnym. Cel ten został osiągnięty poprzez analizę źródeł prawa i doktryny, z uwzględnieniem ostatniej reformy Księgi VI KPK. Studium to może przyczynić się do pogłębienia świadomości kanonicznego prawa karnego zarówno wśród kanonistów, jak i u przełożonych kościelnych odpowiedzialnych za stosowanie sankcji karnych w praktyce.

Funding: This research received no external funding.

Institutional Review Board Statement: Not applicable.

Informed Consent Statement: Not applicable.

Data Availability Statement: Not applicable.

Acknowledgments: Not applicable.

Conflicts of Interest: The authors declare no conflict of interest.

References

Sources

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983. AAS 75/II (1983): V-XXX. 1-317. Translation: *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. 1984. Poznań: Pallottinum (=CIC/83).
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917. AAS 9/II (1917): 2-521 (=CIC/17).

- Congregatio pro Doctrina Fidei. Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas quorum interest: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis *De gravioribus delictis*, 18.05.2001. AAS 93 (2001): 785-788 (=ECDF).
- Congregatio pro Doctrina Fidei. *Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010. AAS 102 (2010): 419-430. Translation: Kongregacja Nauki Wiary. 2020. *Normy de gravioribus delictis*. In *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*. Edited by Piotr Studnicki and Marta Dalgiewicz, 23-32. Ząbki: Apostolicum (=NGD).
- Congregatio pro Doctrina Fidei. Breve relazione circa le modifiche introdotte nelle *Normae de gravioribus delictis* riservate alla Congregazione per la Dottrina della Fede, 15.07.2010. AAS 102 (2010): 432-434 (=BNGD).
- Congregatio pro Doctrina Fidei. *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, 11.10.2021. *Communicationes* 53 (2021): 428-436 (=CDF).
- Franciscus. Lettera apostolica motu proprio *Come una madre amorevole*, 4.06.2016. *Communicationes* 98 (2016): 34-36 (=CUMA).
- Franciscus. Litterae apostolicae motu proprio *Vos estis lux mundi*, 9.05.2019. AAS 111 (2019): 823-832. Translation: Franciszek. 2020. List apostolski motu proprio *Vos estis lux mundi*. In *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*. Edited by Piotr Studnicki and Marta Dalgiewicz, 46-56. Ząbki: Apostolicum (=VELM).
- Franciscus. Constitutio apostolica *Pascite Gregem Dei* qua Liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur, 23.05.2021. *Communicationes* 53 (2021): 9-12 (=PGD).
- Ioannes Paulus PP II. Constitutio apostolica de Romana Curia *Pastor Bonus*, 28.06.1988. AAS 80 (1988): 841-912. Translation: Jan Paweł II. 2006. Konstytucja apostolska *Pastor Bonus* o Kurii Rzymskiej. In *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*. Edited by Wiesław Kacprzyk and Mirosław Sitarz, 217-257. Lublin: Wydawnictwo KUL (=PB).
- Ioannes Paulus PP II. Litterae apostolicae motu proprio date quibus *Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30.04.2001. AAS 93 (2001): 737-739. Translation: Jan Paweł II. 2020. List apostolski motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* ogłaszający normy postępowania w wypadkach ciężkich przestępstw zarezerwowanych do osądu przez Kongregację Nauki Wiary. In *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*. Edited by Piotr Studnicki and Marta Dalgiewicz, 13-15. Ząbki: Apostolicum (=SST).
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*. 2023. 2nd ed., edited by Piotr Majer. Warszawa: Wolters Kluwer (=CIC/21).
- Pius PP X. *Ordo Servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae*, 29.09.1908. AAS 1 (1909): 36-108 (=OS).

Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii. Instuctio *Crimen sollicitationis*, 16.03.1962. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis (=CS).

Literature

- Akpoghiran, Peter. 2019. *Delicta Graviora Manual*. New Orlean: Independently Published.
- Bączkowicz, Franciszek. 1959. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*. Opole: Nakładem Księży Misjonarzy.
- Beal, John. 2007. "The 1962 Instruction *Crimen sollicitationis*: Caught Red-Handed or Handed a Red Herring?" *Studia Canonica* 41: 199-236.
- Borek, Dariusz. 2004. "Ordynariusz a *delicta graviora* zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary." *Prawo Kanoniczne* 47(3-4): 97-146. <https://doi.org/10.21697/pk.2004.47.3-4.04>.
- Borek, Dariusz. 2014a. *Concursus in delicto. Formy zjawiskowe przestępstwa w kanonicznym prawie karnym (studium prawno-historyczne)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Borek, Dariusz. 2014b. "*Delicta graviora contra mores* w normach *De delictis re-sevatis* z 2010 roku." *Prawo Kanoniczne* 57(2): 53-69. <https://doi.org/10.21697/pk.2014.57.2.03>.
- Borek, Dariusz. 2019. *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary*. Tarnów: Wydawnictwo Biblos.
- Brundage, James. 1997. *Law, Sex and Chiristian Society in Medieval Europe*. Chicago: University of Chicago Press.
- Calabrese, Antonio. 2006. *Diritto penale canonico*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Cucci, Giovanni, and Hans Zollner. 2010. *Chiesa e pedofillia. Una ferita aperta. Un approccio psicologico-pastorale*. Milano: Editrice Ancora.
- Daly, Brendan. 2020. "Dismissal from The Clerical State." *The Canonist* 11: 31-54.
- Desmazières, Agnès. 2021. "Le crime de sollicitation réinventé. Le Saint-Office face aux crimes sexuels des clerics (1916-1939)." *Archives de sciences sociales des religions* 193: 177-198.
- Dohnalik, Jan. 2023. "Nowa wersja motu proprio «Vos estis lux mundi». Znaczenie zmian wprowadzonych przez papieża Franciszka w 2023 roku." *Annales Canonici* 19(2): 57-73. <https://doi.org/10.15633/acan.19202>.
- Kiełpiński, Krzysztof. 2019. "List apostolski motu proprio Franciszka *Vos estis lux mundi* nowelizacją kanonicznego prawa karnego i skuteczną ochroną małoletnich." *Studia Iuridica Thoruniensia* 25: 121-144. <https://doi.org/10.12775/Sit.2019.022>.
- Kiełpiński, Krzysztof. 2023a. *Kary latae sententiae. Studium historyczno-prawne*. Kielce: Wydawnictwo Jedność.

- Kiełpiński, Krzysztof. 2023b. "The Crime of Sexual Exploitation of «Vulnerable Persons» Under the Current Provisions of Canon Law." *Colloquia Theologica Ottoniana*, no. 39: 49-76. <https://doi.org/10.18276/cto.2023.39-03>.
- Lega, Michele. 1901. *De iudiciis criminalibus in genere et in specie de delictis et poenis praemisso tractatu*. Lib. II, vol. IV of *Praelectiones in Textum Iuris Canonici de Iudiciis Ecclesiasticis in Scholis Pont. Sem. Rom. Habitaе*. Romae: Typis Vaticanis.
- Llobell, Joaquin. 2012. "Il giusto processo penale nella Chiesa e gli interventi (recenti) della Santa Sede." *Archivio Giuridico* 232(2): 293-357.
- Loppacher, Stefan. 2017. *Processo penale canonico e abuso sessuale su minori. Un'analisi dei recenti sviluppi normativi intorno al delictum contra sextum cum minore alla luce degli elementi essenziali di un giusto processo*. Roma: EDUSC-Edizioni Università della Santa Croce.
- Myrcha, Marian. 1960. *Kara, część pierwsza. Przepisy ogólne*. Vol. 2, t. 2 of *Prawo karne. Komentarz do Piątej Księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Núñez González, Gerardo. 1999. "Las causas de sollicitación en confesión." *Cuadernos doctorales* 16: 128-189.
- Papale, Claudio. 2021. *Delicta reservata, 130 casi giuridici*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Parolari, Enrico. 2012. *Aspetti psicopatologici dei delitti canonici*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Pawluk, Tadeusz. 1990. *Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*. Vol. 4 of *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Pighin, Bruno F. 2008. *Diritto penale canonico*. Venezia: Marcianum Press.
- Pighin, Bruno F. 2022. *Il nuovo sistema penale nella Chiesa*. Venezia: Marcianum Press.
- Roberti, Franciscus. 1920. *De delictis in genere*. Vol. 1, pars 2 of *De delictis et poenis*. Roma: Apud aedes Facultatis Iuridicae ad S. Apollinaris.
- Sciocluna, Charles. 2005. "Procedura e prassi presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora." In *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*. Edited by Davide Cito, 279-301. Milano.
- Skonieczny, Piotr. 2017. "Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*." *Prawo Kanoniczne* 60(1): 135-175. <https://doi.org/10.21697/pk.2017.60.1.08>.
- Syryjczyk, Jerzy. 2003. *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Terráneo, Sebatià. 2022. "Il processo di elaborazione dell'Istruzione *Crimen Sollicitationis* del 1922." *Ius Ecclesiae* 34(1): 67-92. <https://doi.org/10.19272/202208601005>.

- Versaldi, Giuseppe. 2002. "Aspetti psicologici degli abusi sessuali perpetrati da chierici." *Periodica* 91: 49-61.
- Wernz, Franz Xaver, and Petrus Vidal. 1951. *Ius poenale ecclesiasticum*. Vol. 7 of *Ius canonicum ad Codicis normam exactum*. Romae: Apud Aedes Universitatis Gregoriana.
- Woestman, William. 2003. *Ecclesiastical Sanctions and the Penal Process*. Ottawa: Saint Paul University.
- Wytrwał, Tomasz. 2009. "Kościelny *modus procedendi* w przypadku pedofilii." *Prawo Kanoniczne* 52(1-2): 229-251. <https://doi.org/10.21697/pk.2009.52.1-2.09>.
- Yanguas, Aurelio. 1946. "De crimine pessimo et de competentia Sti. Officii relate ad illud." *Revista Española de Derecho Canónico* 2: 427-439.

Abstrakt: Celem artykułu jest przedstawienie rozwoju kanonicznego prawa karnego w perspektywie historycznoprawnej poprzez analizę trzech kluczowych terminów, które wpłynęły na kształtowanie oraz ewolucję katalogu przestępstw ciężkich w prawie Kościoła katolickiego: *crimen pessimum*, *delicta graviora* oraz *delicta reservata*. W dotychczasowej literaturze, zarówno polsko-, jak i obcojęzycznej, pojęcia te były wykorzystywane głównie w kontekście szczegółowych problemów badawczych, w szczególności w odniesieniu do wykorzystywania seksualnego małoletnich przez duchownych, skutków czynów popełnianych przeciwko sakramentom oraz stosowania kar kanonicznych. W niniejszym opracowaniu wskazane terminy zostały poddane systematycznej analizie w perspektywie dogmatycznoprawnej oraz historycznej, co pozwala ukazać ich naturę, genezę, rozwój, a także ich umiejscowienie w konkretnych przepisach prawa kanonicznego. Podstawowymi źródłami są dokumenty Stolicy Apostolskiej oraz Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. i 1983 r., z uwzględnieniem nowelizacji Księgi VI KPK dokonanej konstytucją apostolską *Pascite gregem Dei* z 23 maja 2021 r. Literatura przedmiotu została poddana analizie krytycznej. Zastosowano przede wszystkim metodę dogmatycznoprawną, historycznoprawną, a także metody filologiczną, lingwistyczną i analityczną. Artykuł prezentuje wyniki badań nad rozwojem pojęć *crimen pessimum*, *delicta graviora* i *delicta reservata*, dotychczas niepodejmowane w sposób syntetyczny w literaturze polskiej. Umożliwia to pełniejsze zrozumienie współczesnego systemu kanonicznego prawa karnego, zwłaszcza w odniesieniu do przestępstw ciężkich przeciwko wierze, sakramentom i obyczajom.

Słowa kluczowe: kanoniczne prawo karne; przestępstwa ciężkie; *crimen pessimum*; *delicta graviora*; *delicta reservata*; Stolica Apostolska.

THE CONCEPTS OF *CRIMEN PESSIMUM*, *DELICTA GRAVIORA*, *DELICTA RESERVATA* IN CANONICAL CRIMINAL LAW. A LEGAL-HISTORICAL ANALYSIS

Abstract: This article aims to present the development of canonical criminal law from a legalhistorical perspective by analysing three key concepts that have significantly influenced the creation and evolution of the catalogue of grave crimes in the law of the Catholic Church: *crimen pessimum*, *delicta graviora* and *delicta reservata*. Until now, both Polish and international scholarship has addressed these terms primarily in the context of specific research areas, particularly sexual abuse of minors by clerics, offences against the sacraments and the imposition of canonical penalties. In this study, the aforementioned concepts are examined systematically from a legaldogmatic and historical perspective, which makes it possible to show their nature, origin, evolution and their location within specific norms of canon law. The primary sources for this research include documents issued by the Holy See and the Codes of Canon Law of 1917 and 1983, along with the reform of Book VI of the 1983 Code, which was promulgated by the apostolic constitution *Pascite gregem Dei* in 2021. The literature has been subjected to critical analysis. The primary methodologies employed include dogmatic-legal analysis, legal-historical analysis, philology, linguistics, and analytical methods. The article presents recent research on the development of terms *crimen pessimum*, *delicta graviora* and *delicta reservata*, which has not yet been concisely presented in Polish scholarship. It contributes to a deeper understanding of the contemporary system of canonical criminal law, especially in relation to grave offences against faith, sacraments and morals.

Keywords: canonical criminal law; grave offences; *crimen pessimum*; *delicta graviora*; *delicta reservata*; Holy See.

Translated by Alan Kretkowski